

les comarques reculades i als usos del llenguatge fectiu.

D'una banda l'aplicació predilecta als animals amb especialització porcina, ja atrencava del llatí vulgar, com ho constatem ja en Petroni (*Satyricon* lvi, 8, on s'arrount tradueix *perna* per «jambon»), i ens ho conrmen els grecs; que, en llur qualitat d'estrangers no men escrípol a usar mots llatins en llurs accs. vulars: el llatinisme *πέπνα* ja figura en Estrabó (§ 162) en Ateneu de Naucratis (S. III d. C.), amb el sentit e 'pernil', ço que almenys té la virtut de comprovar amb la seva epsilon) la quantitat breu de la vocal en l mot llatí.¹

D'altra banda a l'Alt Pallars, i en localitzacions hoòlogues, notem l'aplicació a d'altres bèsties carnudes grosseres, sobretot bestiar mular, ases i rossins: «si l tavà li hagué picat entre *pernes* i cua ---» (a un ruc) . Lluís Pallarès (*Pastors i Tempestes*, p. 4); en situaions semblants tinc nota de Cardós i Vall Ferrera, si é parlant més aviat de matxos, que és quan es proueix la novetat alarman, o «delicada»: una *pernáda* l'or de Vall Ferrera, 1932), o un *bot de pérna* (Eston, 1934).

I és que és particularment per aquelles bandes del ostre país, on el mot *perna* resta avui encara més aplicable a tot animal, i fins als racionals: a Roda de Rigaorça deien que *La Font del Notari* fa «un doll ruixut com la *pérna*» (1957). Però si anem gaire nllà, ja descarrilem, car a Alins de Llitera (1965) em an constar que allà no tenen altre mot que la *pérna* er anomenar —no pas una cama— la 'cuixa'. És a dir, o cregui ningú que aquí hi hagi gens d'influència casellana, car en llatí PERNA no era pas una cama (*crus* en .) sinó tota l'extremitat inferior sencera, i més particularment la seva part alta o cuixa. Més al Nord, a Merli, ribagorçà de transició, els «infançons» diuen la *pérna*, els bons pagesos treballadors, del país, la *pérna*, però tots em fan constar a la una que vol dir 'cuixa' (perquè la 'cama' és *garra*, 1957).

Es tracta, doncs, d'un fet de la Hispània profunda: ar també a Bielsa *piérna* és 'cuixa' (altrament deien *l seco de la pierna*, si volien esmentar la sofraja, la anella o tota part de sota genoll que no fos el ventrell e la cama, 1965); i així seguiríem, accelerant la marxa ins a Galícia-Portugal, on el «muslo» de tota persona, lmenys a la zona limítrofa entre els dos països gerans, la Límia, es diu en el llenguatge més objectiu i lesignatiu, o *pernil* (Schneider, VKR xi, 129). Que es tracta de coses mantingudes des del llatí vulgar ens ho ertifica, per un altre costat, l'element llatí assimilat er la llengua basca: on *berna* va posar arrels pertot, a 3iscaia, Guip. i Alta-Navarra, per més que allà (som rran de Castella) és amb el sentit de «pierna», i bisc. anav. *bernatzaki* 'tíbia' (Mitzelena, *FonHíVca.*, 277). A l'altre vessant pirinenc: *pérna* 'anca, natja' a l'Arie- a i Luixon (i no estrany a l'Aran), «longe de viande» earn. ant.

Altrament en el mateix català oriental el mot queda arrelat amb aplicació humana, si bé només com a cosa del llenguatge pintoresc, afectiu: l'aprenent de bandit

triomfa audaçment en l'episodi decisiu de l'horrenda carrera de l'Ibo: «els gendarmes --- prou cridavan —*arrêtez-le ce brigand!*— però, pitofos com tothom, no pogueren fer-se'n senyors y anaren de *pernes* enlayre», MrnVayreda (*Puny.*, II, 67 (58)); «la Beatriu --- havia agafat de sobte un fort atac de nervis --- —Aparteu! Aparteu!... Vinagre... La ruixarem una mica!... --- Mani-la que s'aixequi! Que no s'empolsi! —féu l'estudiant a sa mare. —Beyatris!... Que no 'm sents? Com t'arrossegas d'aquest modo, dona! Apa... au...? Què hi fas aquí, reganyant, *les pernes?*— Y la noya, com si sa mare se li emportés la voluntat, obehia feta una màquina», Pons i Mass. (*Auca de la Pepa* vi, p. 49); cf. *DAG.* i aquest cita *dormir perna alta* mall. 1812; «*estirar la perna* ['ajaçar-se al llit'] tender la raspa: *in longum cubare*», Belv.

DERIV.: *Pernada* [S. XVI, Princ., *DAG.*; ribag. BDC vii, 72]: el mal-ús de la *pernada* o del dret de cuixa, és de data medieval, veg. els llibres de Monsalvatje, Hinojosa i Piskorski; encara que, per certes bandes, es va assegurar que no havia estat mai en vigor, crec que fóra més exacte dir que sovint havia estat un lletgissim acte merament simbòlic, que altrament molts senyors no el demanaren mai i els altres, qui sap, però amb por, perquè a alguns els havia costat una coltellada o la vida; si d'això —a tall de contrapartida crematística— vingué l'anomenar *pernada* el 1/4 del valor d'un mas² o 1/2 borda, o bé es tracta d'una comparació amb les dues o quatre potes dels animals domèstics, no gosaria decidir-ho; altrament 'cop de perna', supra i mall., *DAG.*: «s'anava balancejant al campàs de la marxa de la bèstia que, mossada d'aquí a l'herba dels marges, *pernada* d'allà als tàbacs importuns que li picavan la panxa, marxava a ses lliures voluntats», MrnVayreda (*Sang Nova* i, § 2, 8); *pernader*; *pernals* (BDC xix, 188); *pernat* (V. BERNAT).

Pernejar mall. (*DAG.*) també en el Princ.: Barravés *parneyá* (BDC vi, 22); «així que perdia terra amb els peus, el Bajalta, sense esma, cridava, bracejava i *pernejava*»; «dels primers petons que li faria, i de com li daria mamar i l'embolcaria, i se'l veia *pernejant* a la falda», Coromines (*Prometeu*, xi, § 1, p. 184; xii, § 2, p. 200), i l'usà el lleidatà JnSantamaria; i a Menorca: «Ciudadella, per més greu que li sapigués deixar d'ésser-ho, s'havia de conhortar... per força, perquè res lograria, per més que *pernetjàs*», JVVivó (1715-80), Camps Merc. (*Folk.* i, 199). *Perneta* [Lab. 1840]. *Pernera* (BDC xix, 188). *Pernissada* (BDC xix, 188). *Pernilaig* argot (BDC vii, 50).

Pernil. Encara que els *DAG.* i *AlcM* no en donin més que dades recents, i si bé és veritat que consten des d'abans els seus concurrents *perna* [S. x, supra], *BACÓ* i *cuixot*,³ i *cambajó* té molta extensió actualment des de l'Alta Cerdanya (Eina, 1959) cap a Lleuant,⁴ no hi ha dubte que *pernil* és no sols ben antic en català, sinó la més antiga de les denominacions avui concurrents, i que és justament l'existència d'aquells concurrents, en particular *perna*, el que explica la seva tardana i incompleta propagació en la llengua comuna. *Pernil*, tanmateix, es pot documentar des del se-